

**BASARABIA, BASARABIA,
BASARABIA – “ceștiunea de
existență a poporului român”.
ISTORIA BASARABIEI scrisă de
Mihai Eminescu. Articole din
TIMPUL la Centenarul Unirii
Basarabiei cu Patria Mama,
România**

Cu un epilog la situația de azi, la finalul acestui material aniversar – comemorativ...

„ARGUMENTUL DE CĂPETENIE...”

Argumentul de căpetenie care ne întâmpină, atât în „Le Nord”, cât și în „Viedomosti”, întru cât privește cestiunea de drept a Basarabiei este următorul: rușii nu a luat Basarabia de la Moldova ci de la turci și de la tătari, nu prin convențiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevărațior ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulațiune care azi și-a pierdut rațiunea de-a fi și în fine Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai

apropiata vecină și cel mai inofensiv stat. dacă Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spațiului nu ne permite să dezbatem în mână. Într-unul din numerile viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schița cestiunea astfel.

Însuși numele „Basarabia” țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decât țara Basarabilor, precum Prusia înseamnă țara rușilor, România țara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula Despota Dobrodiciii adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei și al țărilor tătărești, întinsese marginile domniei sale pînă la Nistru de-a lungul țărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al patrusprezecelea stăpînirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al cincisprezecelea, sub Alexandru cel bun avem dovezi sigure și autentice că Basarabia era a Moldovei. Și pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpîniri, întîmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pîrcălabii Cetății Albe, a Chilieii și a Hotinului să iscălească alături cu Domnii țării hrisoavele Sfatului coroanei moldovenești. Hotinul e însă tocmai în vîrfurile cel mai spre nord al Basarabiei actuale rusești. Cetatea Albă se află la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încît orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume cartea Basarabiei întregi și proprietatea Moldovei asupra-i.

În veacul al șaisprezecelea Moldova intră sub protecția Porții. Tot în acest veac această țară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoșizilor, cum o numește Dim. Cantemir, a Mușatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareș se stinge sau, mai drept zicînd, se nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domnești. Se ncepe în Moldova o vreme neliniștită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune- nu în

proprietate- Cetatea Albă și Chilia. Voind să-și întărească drepturile asupra Moldovei ei își crează două puncte de razim în aceste două cetăți, în care au garnizoane turcești și pentru a căror hrănire ei însemnează și un raion împrejurul cetăților. Dar atît în raion cît și în cetate vechile autorități civile moldovenești funcționează mai departe. Posesiunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al șaptesprezecelea în fine, turcii își crează un al treilea razim, atît asupra Moldovei cît și în contra Poloniei, ocupînd militărește cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mîinele moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea și a acestei cetăți n-a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldovenești colonizează ei înșii o parte din Basarabia, adică Buceagul, cu tătari, pe o întindere de două ceasuri lățime. Acești tătari se așază însă cu condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai avînd judecăți cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domnii pămînteni și trimite fanarioți. Această alianță cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domnii fanarioți sînt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun țările noastre sub o atîrnare foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind țară închinată, nu supusă cu

sabia, totuși ea mai târziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ținutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, și Basarabia proprie pînă în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-a cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primise ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preț, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperînd a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la București. Moldova întregă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București. Sultanul ridică mukul condeiului de pe tratat și trecu pe o altă hîrtie: sentința de moarte a lui Moruzi.

Iată în cîteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o espune pe larg în alte numere.

[„ARGUMENTUL DE CĂPETENIE...”] – de Mihai Eminescu [1 martie 1878]

B A S A R A B I A

I. NUMELE ȘI ÎNTINDEREA EI

În toate întîmpinările de pînă acum, în scrisoarea d-lui X, din „Le Nord”, în articolul puțin politicos a gazetei rusești „Viedomosti”, în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetîndu-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruși cu sabia de la tătari și de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începînd, Basarabia n-a fost nici întregă,

nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatârnat, deși slăbit și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseseră atât de slabi încît dreptul nostru era dezbrăcat de putere și nu putea să se apere aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dînsul. Căci un drept nu se pierde decît prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de stat, fie izvorîată din orice alte considerații, nu se modifică și nu se nimicește decît din momentul în care renunțăm la el.

Cumcă aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomației rusești se dovedește din istoria celor din urmă 150 de ani. De cîte ori Rusia stipula ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile imprescriptibile, ab antiquo, la capitulațiunile Principatelor. Același Rumianțof de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de

la tătari realipește Basarabia și Hotinul la Moldova, Giurgiu și Brăila la Valahia.

Rumianțof se învoiește cu desființarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de greci pentru părțile pe cari, din cauze militare, turcii le ocupase, și permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hușilor, Hotinul la eparhia Rădăușilor, Giurgiul și Brăila la eparhia Rîmnicului.

Prin urmare Rumianțof, contimporan cu acele cuceriri, el însuși cuceritorul, știa mai bine ale cui erau acele locuri, știa mai bine că tătarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit și de episcop, știa cu un cuvînt că locurile erau ale Moldovei. Cumcă această conștiință de drept nu s-a stins niciodată în Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodată că ocuparea părților din Moldova și Țara Românească n-a fost decît militară, că ea avea cel mult

caracterul administrației trecătoare pe care și rușii o introduc în campanie prin provinciile inamice și că, oriunde erau a se hotărî cestiuni de proprietate unde puterea juridică a statului se manifesta, statul moldovenesc hotăra pe acest pământ ocupat de turci. Cazurile de reclamații sînt tocmai cu tătarii ce locuiau în Buceag, cărora domnia Moldovei le hotăraște locul unde le este învoit a fi așezați, măsură acel loc și-l hotărniceste, deși domnia era fanariotă, deși slabă, deși locul era ocupat de trupe turcești.

Dar pînă a sosi la capătul veacului al 17-lea și la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioți, a cărei cauză e tocmai Rusia și alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întîi drepturile țărilor pentru timpii în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pământ, precum îl numesc corespondenții ziarului „Le Nord”, locuit de tătari sub corturi și de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-și datorește scoaterea lui din întuneric unor generali d'un renom populaire”, ca Rumianțof și Sumarow, are cu toate acestea un nume care țipă sub condeiele rusești.

A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele Basarab și Basarabeni exista cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întregă.

D'Ohsson, în Histoire de[s] Mongols (T. I, p. XXXV), ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba și cu caractere mongole, pe cari însă prea puțini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente să fie pricepute și de public, sultanul Mahmud Gazon Khan au voit ca ele să fie adunate într-un trup de istorie și au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compilează deci cronică lui după fragmente mongolice, și sub anul 1240 povestește următoarele:

În primăvara anului 1240 principii mongoli trecură munții Gadiții, pentru a intra în țara bulgarilor și a ungarilor, Orda care merge spre dreapta, după ce a trecut țara Aluta, îi ieși înainte Bazaran-bam cu o armată, dar e bătut. Cadan și Buri au mers asupra sașilor și i-au învins în trei bătălii. Bugek trecu din țara sașilor peste munți, intrând la Kara-Ulaghi și a bătut popoarele ulaghice.

Așadar principii tătari au bătut pe Kara-Ulaghi, adică pe negri-valahi (Kara-iflak piaup6<; p^a^o<)?, ba înaintea unuia i-a ieșit o armată comandată de Basarab-ban.

În Annales Polonorum vetustiores, scrise se vede între anii 1248-1282 (publicate întâi de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găsește însemnat pentru anul 1259:

Tătarii, după ce subjugaseră pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni și alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir”, sau, latinește; Thartari, subiugatis Bessarabenis, Lithvanis, Ruthenis etc.

Regele maghiar Carol-Robert, într-o diplomă din anul 1332, povestește bătaia ce o pățise de la Basarab, fiul lui Tugomir, în țara noastră: In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest Tugomir-Basarab, care trăia pe la 1300 și ceva, s-a născut Alexandru, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit pînă la 1360; din Alexandru s-a născut Vladislav și Radu Negru, din Radu Negru Dan și Mircea cel Mare (-1418).

Cam într-o sută de ani, de la Tugomir pînă la capătul domniei lui Mircea, Țara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele Făgărașului și Omlășului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării și țări

tătărești nenumite mai de aproape. În această vreme Valahia întreagă, împreună cu toate posesiunile ei, se numea în bulele papale, în documentele cele scrise latinește ale domnilor, în scrieri contemporane: Basarabia. Una din aceste posesiuni a fost și acest lambeau de terre de pe care Rumianțof și Sumarov pretind a fi cules tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că, deși acea familie de Domni s-a stins în linie bărbătească, numele vechi domnesc de Bassaraba, se mai poartă și astăzi prin adopțiune de cătră un boier mare din Țara Românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor Basarabi și a țării Basarabia, id est Valahia Moldova posedă teritoriul de la Hotin pînă în Cetatea Albă, căci la începutul veacului a cincisprezecelea cavalerul Guillebert de Lannoy se întâlnește cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a Domnului moldovenesc și găsește aici un oraș stăpînit de un pîrcălab (Burggraf) moldovenesc și populat cu genovezi, moldoveni și armeni.

Dar despre acestea mai tîrziu.

Destul numai că, într-o vreme în care abia era viață istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pămînt românesc stăpînit de Domni români. Și ace[a]sta n-o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuși; cronicarul cel învățat și mare logofăt în Moldova povestește aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a esplica numele și a arăta că el este puțin ceva mai vechi decît tătarii de sub corturi ai lui Rumianțof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susțind cu act iscălit de dînsul tocmai teoria contrară celei espuse de corespondenții ziarului „Le Nord”.

Dar lăsînd Valahia de o parte, ce se numește astăzi Basarabia?

Trăgînd o linie de la Hotin, din Nistru pînă în Prut, avem o lature, de la amîndouă capetele ei tragem cîte o linie pînă în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărmurii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numește azi Basarabia, deși fără cuvînt.

După ce Ștefan cel Mare a luat de la Valahia, între anii 1465-1475, părțile de sud, cîte le aveau Basarabii între Prut și Nistru, aceste părți a păstrat numele distinctiv a dinastiei primae ocupantis, a Basarabilor. Deci nu întreaga țară dintre Prut și Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fîșie spre sud, hotărîită și mică, așa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae*.

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale: Trage o linie curmezișă de lîngă Nistru de la Bender pînă în vîrful lacului Ialpuș la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad pînă în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus pînă la Chilia, a treia lature, apoi luînd malul Mării Negre pînă la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă pînă la Bender, a cincea lature. Numai pămîntul cuprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvînt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războtezată de la 1812 înapoi.

Pămîntul cuprins între aceste cinci linii era împărțit în patru ținuturi: Bugeacul, Cetatea Alba, Chilia și Ismail. Numai în ținutul Bugeacului au locuit tătari cu învoirea Domnilor Moldovei, în celelalte se vor fi răsfirat cîte unul-doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales tatar fiind, peste marginile moșiei lui; dar în sfîrșit numai în Bugeac tătarii colonizați s-au bucurat de oarecari privilegii, concese de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pămînt ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicind,

după cercetările mai noi, originea numelui după Cantemir, marginele pământului de care e vorba, vom arăta ce soi de tătari a putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord”, de la anul 1400 începînd și pînă la 1812, adică în curs de patru sute și mai bine de ani. În treacăt ne vom ocupa și cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

În numărul nostru de la 20 februarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din București o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord”, spunînd în ea că Rusia cucerise Basarabia de la niște cîrduri (peuplades) cari locuiau sub corturi și erau pe jumătate sălbatice, de la un soi de bașibuzuci odioși, și că din nici un punct de vedere Basarabia prin Tractatul de Paris n-a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate în mare parte în arhive slave chiar am arătat că tătarii d-lui X, cari ar fi fost în trecut les possesseurs legitimes, erau cam ciudați în felul lor.

În Suceava domnește Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul 1407 ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) și la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Albă și ne spune că, voind să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care moldovenii și litvanii și-l împart la încheierea socotelilor. Ierodiaconul șade la Cetatea Albă două săptămîni și apoi pleacă de la fînarul așezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt călător, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă, ce este sub stăpînirea lui Alexandru Vodă, pe care l-a văzut și-l cunoaște cavalerul.

Ba cavalerul are și ocazia de a afla că moldovenii din Cetatea

Albă sînt minunat de bine administrați, căci, singur călărind pe lîngă Nistru, a fost prădat și poliția de atunci i-a aflat în cîteva zile pe hoți și i-au adus legați înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiție expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toți înapoi.

În fine, la anul 1475, Ștefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou și un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripții care stau și astăzi pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domnești de pe acea vreme, iscăliți deodată cu Domnul regulat, pîrcălabii Chilieii, ai Cetății Albe și ai Hotinului, cari erau boieri mari, încît se vede cumcă tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri tătari. Pentru că vedem din hrisoave că lîngă boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, și Stanciu, de Cetatea Albă, sînt iscăliți d-nialor: Albul Spătar, Ioan Băiceanu, Hodco Crețul, Oanea Pîntece, Tudor Vascanu, Giurcea lui Gaură, tot nume ... tătărăști de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine și mai ciudată prin o altă împrejurare. În așezămîntul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede și ce mărfuri importau acele peuplades à demi sauvages. Negustorii aduc din Lemberg postav, din Brăila pește, din Podolia cai și vite albe ; ce or fi aducînd ei oare din Cetatea Albă? Poate corturi tătărăști? Ei aduc din Cetatea Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătăasă și vinuri din Grecia, pe care prozaicul așezămînt le numește cvas grecesc. Erau luxoși tătarii din Basarabia.

Se știe că după moartea lui Alexandru cel Bun a rămas doi fii, Ștefan și Ilie, cari și-au împărțit țara în două. Matci Strykcowski, în cronica sa polonă-litvană, tipărită întîi și

întîi la Koenigsberg la 1582, ne spune cum și-au împărțit-o ei. Ilie a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iașii, Hușii, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămăsese bietului Ștefan?

Trei ținuturi: Cetatea Albă, Tighina și Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ștefan știa importanța acestui lambeau de terre, căci n-a cerut nici Iașii, nici Suceava, ci s-a mulțumit cu acești tătari, cari locuiau sub corturi și purtau stofe lucrate cu fir de aur și mătăsării, beau vinuri din Grecia și stăteau în relațiuni directe cu Genova și cu Veneția, Această împărțeală și împăcaciune între frați a pus-o la cale regele Poloniei la anul 1436.

Nu-i vorba de cronici, geografii și atlasuri. Nici una din ele nu contestă proprietatea deplină și neturburată a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, avînd a face cu diplomați de soiul celor cari scriu în „Le Nord”, am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie și Ștefan, cu Ștefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit și mitul istorie, ci, din contra, o vreme în care negustorul ce aducea pește de la Brăila trebuia să plătească vamă, importînd iepe și vaci plătea vamă, trecînd Nistrului plătea vamă; o vreme în care poliția de Cetatea Albă prindea pe tîlhari, încît, din contra, vremea de astăzi, cu nesiguranța ei caracteristică, e o licență poetică pe lîngă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N-avem a face cu povești și drepturi închipuite, ci cu oameni cari au fost, cum sîntem noi astăzi de ne vedem cu ochi, cari se îmbrăcau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea Albă; și, de cîte ori voim a spune povești de tătari sub corturi și oameni jumătate sălbatici, protestează boierul Manoil, părcălab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Albă și-mpreună cu ei Tudor Vascanu, Ioan Băiceanu,

Oane Pîntece, Albu Spătaru și ceilalți.

Din acest triumphi format în documentele noastre de pîrcălabul de Hotin, cel de Cetate Albă și cel de Chilia nu te scapă nici un soi de subtilitate diplomatică, nici un soi de apucătură. Nu-i ieșire precum nu-i intrare și, pîgîn să fie omul, trebuie să zică: Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De cînd există românii pe pămînt, Basarabia noastră actuală, acest lambeau de terre, a avut și el onoarea de a forma un stat deosebit, deși foarte trecător, sub Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea și pînă la luarea ei prin ruși.

Față cu aceste lucruri pozitive, cu acești pîrcălabi, stofe cusute cu fir, vămi plătite de negustori, turnuri și ziduri făcute de Ștefan Vodă, nu știm zău dac-ar mai cuteza cineva să zică cumcă La Bessarabie à aucun point de vue n'a été considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă- gura Nistrului și tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru și este de drept al nostru și astăzi, căci nu nouă ni s-a luat, nu cu noi s-au bătut rușii, nu pămîntul nostru l-au putut ceda turcii.

Știm prea bine că diplomații sînt isteți întru prefacerea dreptății în terfeloage fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat

totdauna în drept. Oare nu-i era mai ușor la inimă d-lui X, sau cititorului rus a lui „Le Nord”, dacă afacerea se regula între noi și noi renunțam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine dacă tăceam molcom și jucam după cum ni se cînta? Sigur că da. De aceea, oricît de slab ar fi dreptul lipsit de arme și de putere, el e tot mai tare decît nedreptatea, tot mai tare decît neadevărul.

Cu un cuvînt tătarii d-lui X și ai lui Rumianțof (a cărui nume d. X îl citează fără cuvînt, pentru că acest general n-a susținut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub tătari, ci din contra el a dat Moldovei, pe lîngă proprietatea și posesiunea liniștită a Basarabiei și a Hotinului, acei tătari n-au trecut, ci sînt pure invențiuni pentru a arunca praf în ochi Europei, neștiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petec de pămînt pe care „Le Nord” ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Țara Românească contra lui Vlad Țepeș Voievod se afla între ostașii lui și un sîrb, anume Constantin Milialovicz de Ostrovița. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sînt popor cuceritor, de aceea și apără ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au și al lor este.

Oricînd însă turcii sfătuiau pe sultan să nu facă război cu românii, pentru că n-aduce nici un folos, ci pier numai o mulțime de turci în zadar, atunci sultanul le răspundea: „Pînă cînd românii stăpînesc Chilia și Cetatea-Albă, iară ungurii Belgradul sîrbesc, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini!” (Vezi Sbior pisarzow polskich sec. II. tom. V, Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet știa bine că acest lambeau de terre nu-i de desprețuit, și dacă el zicea aceasta la 1490, de ce să n-o zicem noi la 1878?

Mutatis mutandis zicem: Pe cîtă vreme Basarabia este în mîinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul. Căci, după cît dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins și a victoriilor repurtate la

Cahul și Ismail, cam asta este intenția puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL ȘAISPREZECELEA

Pentru a înțelege tăcerea ce domnește în cronici în privirea Basarabiei în veacul al șaisprezecelea vom trebui să prețim câteva considerațiuni de o natură mai generală.

Centrul vieții istorice sînt orașele, nu șesul dimprejurul lor, nici satele. Îndată ce turcii au pus mîna pe orașele Chilia și Cetatea Albă nu se mai vorbește nimic despre viața împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la anul 1462, că: „pînă cînd românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini”.

În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în țara Moldovei și bate Chilia și Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradițională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pîrcălabii Ivașcu și Maxim, iar la 5 august acelaș an ia Cetatea Albă, comandată de pîrcălabii Gherman și Oană (la Urechi: Ioan).

Și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă la gol nu îndrăznea să iasă; ci numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ștefan Vodă din Țara leșească ce-i venise, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia și de la Litfa țeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 și, trecînd craiul cu dînșii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de și-au pus tabăra, unde și Ștefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Și toate ce au avut mai de treabă au hotărît și apoi și ospătatu- au pe Ștefan Vodă și 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ștefan Vodă la Moldova și, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, de le-au căutat o

ieșire din țară.

Așa Ștefan Vodă au curățit țara de vrăjmași, iar cetățile care le-au luat turcii, Chilia și Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci, că ei mai înainte de ce au ieșit din țară le-au îngrijit cu oameni, cu puști și cu bucate de ajuns; și așa au rămas pe mâna turcilor pînă astăzi. (Urechi)

Tot în anul acesta 1485 Ștefan Vodă dacă au scos vrăjmașii din țară și dacă au răcit vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit pe Malcoci la Catlabuga (lac și rîu în județul Bolgrad) în 16 zile a lunii noiembrie, de au topit toată oastea turcească.

Adaogăm numai că fiecine trebuie să se păzească de eroarea de a privi și judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor ce există astăzi aceeași greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noțiune relativă. Veneția de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaș Ștefan Vodă căruia turcu (pe atunci cea dintîi putere militară în Europa) îi iau Chilia și Cetatea Albă, acelaș Ștefan Vodă bate de-l stinge mai tîrziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încît rămîne proverb în țara leșească „în zilele lui Albert au pierit șleahta” și acelaș Malcoci a cărui oaste turcească Ștefan au topit-o în ținutul Bolgradului a pătruns mai tîrziu în Polonia și prădă și arse pînă la Lemberg fără ca regatul să-l poată opri.

De aceea trebuie s-o spunem de pe acuma că, oricît de viteaz să fi fost bătrînul domn al Moldovei, oricît de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decît Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista decît în defensivă, decît nevoind la strîmtoare, pentru a le face sminteală, căci la gol nu îndrăznea.

În sfîrșit, la anul 1504 Ștefan Vodă se coborî în mormînt,

gîrbovit de greutate și de vîrstă, după 47 și mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă și Bun și Sfînt și Mare, căci așa Domn nici n-avusese pînă atunci, nici poate că va mai avea de acum și pururi.

Deși în gîndul lui statornicise de-a închina țara turcilor, dar lui însuși, biruitorului tuturor vecinilor, nu i se cădea să se plece; vrea ca numele lui să însemne însuși țitor preste toată țara; ci numai înaintea săvîrșirii sale el chemă la sine pe boieri mari și alții cîți s-au prilejit, arătîndule cum nu vor putea ținea țara precum o au ținut el; ci socotind decît toți mai puternic pre turc și mai înțelept au dat învățătură să se închine turcului.

Într-adevăr, în anul:1511, Bogdan, voievodul Moldovei, încheie capitulațiunea întîia cu turcii. În această capitulațiune Poarta recunoaște:

(Art. 1) că Moldova e țară liberă și nu cucerită; (art. 3) că Poarta e obligată de-a apăra Moldova contra oricărei agresiuni eventuale și de-a o mîntîia în starea în care se găsea de mai-nainte, fără ca să i se facă cea mai mică știrbire a teritoriului ei: (art. 6) că stăpînirea voievozilor se va întinde asupra întregului teritoriu al Moldovei; că (art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pămînturi în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea așeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da în fiecare an Porții 4.000 de galbeni turcești, 40 de șoimi și 40 de iepe fătătoare, toate însă sub titlu de dar.

Avînd Domnii Moldovei stăpînire pe toată întinderea țării, recunoscută de jure prin acest tratat formal, avutu-l-au și de facto?

Pentru a lămuri și acest lucru consultăm tratatul lui Petru Rareș de la 1529.

Art. 5. Granițele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.

Art. 6 Exercițiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea țării.

Art. 7 Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de proprietar în Moldova, nici pământ, nici casă, nici prăvălie.

Art. 9 Negoțul Moldovei e deschis pentru toate națiile comerciante .

Cu toate acestea turcii vor avea preferență înainte[a] celorlalte nații pentru cumpărarea de produse pe cari le vor tocni în porturile Galați, Ismail și Chilia ; dar ei nu vor pătrunde mai departe înlăuntrul țării, fără autorizarea expresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. De jure s-au restituit Moldovei toate cîte i se luase, s-a recunoscut că nici un turc nu poate fi proprietar al vrunui imobil în Moldova, de facto însă turcii au ținut ocupate militărește atît Cetatea Albă cît și Chilia.

Aceasta ne lămurește și atitudinea febrilă și neliniștită a lui Petru Rareș; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg, scris la Suceava [în] 1542 și motivat anume prin voința de-a recăpăta părțile Moldovei răpite de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareș, la 1535, turcii ocupară și Tighina (Bender). Într-adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turcești? O cucerire? Pentru a răspunde la această întrebare și a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei preste aceste locuri, vom întinde mîna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai pînă la Ecaterina II, la stipulațiunile Tratatului de la Cuciuc- Cainardgi, 10 (24) iulie 1774. Ce se zice în el?

L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismaîl et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions ci-devant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui Rayes.

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT A EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ETE PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiție pentru toate ocupările turcești din trupul Moldovei o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cumcă prin această restituțiune nu se înțelegea nimic mai puțin decât restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din Pera, lângă Constantinopole, 3 dec. 1774, Thugut zice:

Între altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaților moldoveni și munteni. Cu această ocazie voivodul Valahiei, Alexandru, și Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curînd propunerea ca Poarta să elibereze națiunilor amândurora un așa- numit hatișerif, adică o scrisoare publică. iscălită de însuși sultanul, prin care să li se confirme Principatelor drepturile și prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al grației sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăr uința Rusiei și amestecul ei în trebile nației moldovenești și valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere și nu e alta la mijloc decât Înălăturarea oarecăror greutăți, pentru oarecare întinderi cari pînă acum s-au ținut de fortărețele Ibraila și Hotin și, cari conform coprinsulul tratatului, trebuie să. se înapoiască locuitorilor Moldovei și Valahiei.

În alt raport de la 10 și 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cumcă, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotrivește de-a da o palmă de loc din ținutul Hotinului, căci, deși e stipulat espres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei etc. etc. să fie reîntrupate cu Moldova și Valahia ...” totuși Poarta stăruiește pe lângă Rusia să nu fie silită a îndeplini acest articol.

În raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repetă clar:

Între piedecel ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai însemnată este că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia s-au stipulat espres ca toate (sämmtliche) regiunile cetățitor turcești de la graniță, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind părți cari din vechime (ursprunglich) s-au ținut de Moldova și Valahia, să fie reîntrupate(zuruckeinverleibet) cele două Principale. Poarta, precum am aflat cu siguranță, a fost silită de a introduce în hatișerifurile pe cari le-a dat moldovenilor și valahienilor în urma stăruinței Rusiei făgăduința expresă cumcă pretențiile Principatului valahian și moldovenesc asupra așa-numitelor ținuturi a Hotinului, Benderului, Ibrăilei etc. vor fi cercetate la vremea lor și cererile temenice vor fi satisfăcute.

În fine la 1784 sultanul și eliberează hatișeriful în chestiune, care, afară de o mulțime de amănunțimi cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că nici un turc nu va putea avea avere imobilă în țările noastre și promite a restitui ținuturile în chestiune.

Aceste toate le dezvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. dacă înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau așa de tari că puteau fi dovedite de boieri și de mănăstiri, încât Turcia să recunoască prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi și prin hatișeriful de la 1784 temeinicia lor, dacă acele drepturi nu se învechiseră și nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al șaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel

Chior, lui Ștefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareș, voievodul bogat, influent și plin de învățătură?

Desigur că nu.

Ceea ce țineau turcii pe atunci erau cele trei orașe, Chilia, Cetatea Albă și Thiginea, 'avec les terrains affectées, căci așa numește Thugut circumspecția militară a orașului spre deosebire de districtul lui. Aceste terrains affectées erau însă pentru păscutul cailor ienicerești și nu vor fi întrecut cu mult suta de pogoane împrejurul zidurilor cetății și poate vor fi ajuns atât de departe pe cât ajungea săgeata din arcul tătäresc și glonteale din pușca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povestește, după cum văzuse însuși cu ochii, cum este d.e. Hotinul și de ce soi e ocupațiunea turcească.

Hotinul e o frumoasă și puternică cetate, așezată pe o stîncă, avînd aspectul fortereței Koekenhausen din Liflanda, căci le văzui pe amîndouă. În 1574 găsi Hotinul deja în posesiune turcească; totuși domnul moldovenesc mai păstrează acolo un pîrcălab, ce-l reprezintă și carele ne primi de două ori în numele stăpînului său ...

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei și abia în secolul al 17-lea turcii îl reocupă și-l întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucerire și de legitime possession, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpîni trăind alături într- unul și acelaș loc: Dommu Moldovei, stăpîn legitim, însă slab, alături cu sultanul, stăpîn nelitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sînge întunecă limpezimea unui izvor; dar dreptul viu reîntinerește cu spor, pe cînd sila, tocmai contrariul lui, vremea o mîină cu sine și-o mistuie, de nu se mai cunoaște c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-au păstrat conștiința vie a dreptului pînă în ziua de astăzi prin vremi atît de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea și al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintîi și întreg al doilea nu sînt decît o lungă și sîngeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tătarii și cazacii, de preste Dunăre vin turcii cu vecinicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia; înlăuntru, după stingerea dinastiei, se împerechează boierii în partizi, rădică Domni efemeri spre a-i răsturna iarăși, iar din cînd în cînd cîte un tiran îneacă și revoltele, dar și dreptatea, într-o mlaștină de sînge și fărădelegi.

Și cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremi, ele nu sînt nimic pe lîngă epoca fanarioților, în care toate acele patimi urieșești cari mistuiau pe oamenii din țară, în loc de a fi conduse într-o albie comună spre folosul țării, au fost secate, nimicite prin mișelie, moliciune, venalitate; în care toate instinctele barbare însă nobile au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanțului, aceluia amestec de viclenie meschină, răutate meschină și nespusă fățarnicie.

IV. VEACUL AL ȘAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească- zice Cantemir- va să zică unghi, un colț de pămînt. Cam pe la anul 1568 se începe roirea tătarilor înspre țara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuși, care era de origină din cea mai însemnată familie a tatarilor nohai din cîte s-au așezat în țara noastră, ba chiar, în vremea în care Dimitrie era Domn creștin în Moldova, în Bugeac stăpînea preste tătari asemenea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ci se țineau cu turmele de cai și cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai tîrguri, se hrăneau cu lapte de iapă și nu era nici una din țările învecinate cu care să nu aibă bocluc.

La începutul veacului al șaptesprezecelea Ieremia Movilă

dăruiește lui Kazigherei han in din Crîm șapte sate în Bugeac, să-i fie de cîșle, adecă de păscut și de strînsul fructului, aceasta pentru a-l împăca pe han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie și de prietenia Poloniei și de mijlocirea hanului tătăresc pe lîngă Poartă.

Se vede însă că curînd după aceea tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor Cantemir Pașa, au fost rechemați în Crîm.

Să nu uităm că cronicarii noștri trăiesc toți în veacul al șaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui izvoade au scris fiul său Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movilă și partizan al Movileștilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toți cunoșteau istoria colonizării tătarilor în Basarabia ; ba, Miron Costin vorbește de ei cu acel ton nepreo-cupat al contimporanului, care nu găsește de cuvi[i]nță a mai esplica lucruri cunoscute de toată lumea; precum am vorbi noi astăzi de pahonții rusești prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit și cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dăruiește nouă sate, aflăm că deja la 1637 ei nu mai erau in Bugeac și aceasta în urma unui tratat între Polonia și hanul de Crîm.

Iată ce zice Miron Costin:

Tot în același an (1637), Cantemir Pașa cu oardele sale, peste voia hanului, au ieșit din Crim și s-au așezat iar în Bugeac, care lucru nesuferind hanul și mergînd dodăială și de la leși, care legase a doua legătură prin Koneț-Polski cu Mustafa Pașa vizirul, să nu fie slobozi tătarii a locui în Bugeac, făcînd dodăială crăiei lor. Au ieșit poruncă la hanul și la Vasile Vodă (Lupu), domnul țării noastre, și la Matei Vodă (Basarab), domnul muntenesc, să meargă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu oști și au purces și Domnii cu îmbe țările asupra lui C antemir care, temîndu-se de hanul, au fugit în Țarigrad, iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Crim, și

de pîra lui au pierit și Cantemir zugrumat în Țarigrad.

După ce-au pornit din Bugeac hanul pe tătari, au lăsat pe doi sultani, frați ai săi, să vi e cu dînșii; iară el au purces spre Crîm înainte. Iară cînd au fost la trecătoarea Niprului s-au ridicat nohail și au lovit fără veste pe sultani și i-au omorît pe amîndoi și după această faptă au purces cu coșurile sale spre țara leșească, pohtind de la leși loc să se așeze sub ascultarea lor. Îmbla pre la tîrguri și prin sate toți cu cîte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci leșii așa loc deșert fără oameni mai înlăuntrul țării sale neavînd, le-au dat cîmp pre Nipru între Krilav și între Kodin: și era aproape de 20 000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorbă, peste un secol îi întîlnim iar în Buceag, cerînd acum loc de la moldoveni, cari, neavînd ce să-și facă capului, le măsura un petec de pămînt de 32 ceasuri lungime și două lățime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar mîrzacii toți se obligă printr-un lung înscris, dat la mîna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească arendă pentru locurile de pășunat, iar de unde le-or spune pîrcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se și retragă fără a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre acești oameni ca despre niște possesseurs legitimes ai Basarabiei ni se pare cel puțin curios și tot atît de curioasă este deci și teoria cumcă Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci și de la tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova le era dat în arendă, plăteau hacul pămîntului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pămîntul moldovenesc, cari n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă că în acest veac erau în Basarabia români este desigur existența eparhiei Brăilei. Vechiul Proilabum, a cărui nume turcii l-au prefăcut în Ibrăila, a

încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci, nemaiputându-se administra bisericește de episcopia de Buzău, s-a format o nouă eparhie, atârănătoare direct de patriarhul din Constantinopol, avînd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrîn de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericii, totdeauna conservatoare, înseamnă la finele mineiului lui iulie:

Să se știe că a venit părintele Ignatie de la părintele vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit Drist(Dorystolum-Silistria) și Proilav (Proilabum-Brăila).

În anul 1641 părinții călugări de la mănăstirea Caracal, din Sfîntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biserică din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede însă 1) că eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) că biserica Sf. Niculaie din Ismail se învechise și se dărîmase, de vreme ce călugării din mănăstirea Caracal cer voie s-o reconstruiască.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel puțin din veacul al 16-lea, și orașul a trebuit să fie fondat de moldoveni, încît Miron Costin în Descrierea Moldovei și Țărei Românești (scrisă la 1674 în versuri polone) greșește cînd zice că Ismailul e de fundațiune turcească. Cantemir nu comite această greșală, el zice lămurit: Ismail Moldavis olium Smil dictus..." Se vede că Ismailul a avut aceeași soarta ca și Brăila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca și din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilavici. De eparhia acestei mitropolii se ținea:

1.Silistra, Brăila, Chilia. Trăgînd o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustenge, încît întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrîn intră în eparhie.

2. Reni, Ismail, Aeherman (Cetatea Alba), Bender (Tighina). Trăgînd o linie de la Bender la Reni avem toată Basarabia în cestiune.

III. Toate satele și orașele românești dintre Nistru și Bug, adică din Podolia și Cherson. Citat anume e orașul Dubăsarii, dincolo de Nistru, care se ținuse de episcopia Hușilor. Dar la sud de Dubăsari sînt Mălaiești, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Ocna și încă foarte multe sate, rămase pînă azi românești.

La Dubăsari- dincolo de Nistru- era la 1791 pînă și o tipografie românească din care au ieșit mai multe cărți bisericești. Tătarii d-lui X devin foarte interesanți. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărți românești, ba pe la anul 1640 Vasile

Vvd Lupul le zidește o biserică în Chilia, iar la 1641 călugării din mînăstirea Caracal le reparaază biserica lor cea veche din Ismail.

În faptă însă se vede și-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie tătarii și de ce moldovenii. Tătarilor le trebuia pășune pentru cai, moldovenilor, poporului statornicit de veacuri și creștin, le trebuia biserici, cărți, mitropolit.

Ce ilustrație pentru fraza: „la Bessarabie à acun point de vue n'a pu être considérée comme restituée à ses possesseurs légitimes!”

Să mulțumim bisericeii noastre care, prin dumnezeiasca liniște și statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunii legitime nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine și mai tare în veacul al optsprezecelea, cînd graful Rumianțof lui-même aprobă desființarea (deși numai trecătoare) a mitropoliei Proilabului și împarte eparhia, dînd toată Basarabia pînă la Bender eparhiei de huși, de care s-a ținut

mai înainte, și Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea. mai târziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într-un rînd că, oricîte picături de silnicie ar fi căzut în izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistuie și să le așeze și că de la un rînd de vreme încoace, izvorul a trebuit să curgă din nou limpede, ca și mai înainte.

În veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzîndu-și domnia pînă la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldoveni coprinzînd cu cetăți însemnate și avute întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, în al 16-lea cetățile Chilia și Cetatea Albă sînt sub dominație turcească, însă numai cu circumscripția militară, în al 17-lea tătarii apar și dispar din Bugeac, iar, paralel cu viața călătorească și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înainte viața lor de popor statornic, avînd o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie să fie neapărat foarte limpezi și asupra oricărei îndoieli. Cronicarii noștri cari descriu acest veac au trăit în lăuntrul lui, ei nu sînt copiatori de izvoade bătrîne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele și învoielile Ecaterinei a II [-a] cu împărăția turcească stau deschise și pe față, nefiind nici un punct care ar admite controversă; în predmetul cesiunii Bucovinei avem corespondența dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopole, și Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic; cu un cuvînt materialul se grămădește înaintea noastră și nu mai avem nevoie de a face judecăți prin analogie de cazuri, căci evenimentele înșile poartă pe ele pecetea valorii lor intrinsece, evenimente cari

nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest embarras de richesse trebuie cu toate acestea să ne mărginim la puține.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Hușilor, și Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru hotarele eparhielor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari- dincolo de Nistru- și satele Sultan-Cișlași și Musaip-Cișlași din Bugeag. Numele satelor sînt evident tătărăști, dar populația e creștină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creștini purtînd proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul? Poate înaintea sultanului sau a ... hanului tătărăsc?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la Iași și se tînguiește domnului Moldovei Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei fețe bisericești, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezența sfatului țării și a părților litigante, găsește cu cale că Dubăsarii, nefiind din hotarul Moldovei, să rămîină sub jurisdicția mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămîină sub ascultarea episcopului de Huși.

Amîndoi episcopii își dau înscrisuri conform acestei hotărîri: Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huși:

Venind Sfinția Sa Părintele Ioanichie aici la Iași au ieșit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) și Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Părintele Papa și Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm și, mergînd înaintea Sfinției Sale, fiind acolo și dumnealor boiarii cei mari și luîndu-ne seama Sfinția Sa Patriarhul, ne-am așezat frățește și cu pace într-acelaș chip, cum pentru Dubăsari să lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huși și să rămîie sub ascultarea a

mitropoliei de Brăila, nefiind pe hotarul Moldovei, nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. iară pentru Sultan-Cîșlași și pentru Musaip-Cîșlași ca să fie tot sub ascultarea Hușilor precum a fost și până acum, și așa am primit amîndoi pe această așezare de împărțeală etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domnește în Moldova Grigorie Ghica bătrînul. În acest an urmează punerea la cale a tătarilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Crîm cere de la Poartă să mijlocească pe lîngă scaunul Moldovei ca tătarii să capete Bugeacul în arendă, căci n-au nici un fel de rost. Printr-un înscris, iscălit de toți mîrzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile, ei lămuresc raportul în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zăpissul tătarilor nohai dat la mîna lui Grigore Vodă:

Pricina acestui zăpiss este precum în anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) Măria Sa înălțatul și milostivul stăpînul nostru Mengli-Gherei Han, trimițînd arz la Împărăție pentru ca să ni se orînduiască din pămîntul Moldovei loc de așezămînt și de pășunarea bucatelor, după arzul Măriei Sale și cu știința Măriei Sale, Domnului Moldovei orînduindu-ni-se cu ferman împărătesc din pămîntul Moldovei 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul, care loc fiind din început chiar loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei: Măria Sa hanul împreună cu Măria Sa pașa, păzitorul Tighinel, cu hatișerif împărătesc au hotărît și au măsurat și au lămurit hotarul acestui loc mal sus pomenit; [au] orînduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul, să dea, osebit de ușurul ce este obicinuit plată, chirie pentru loc. Care legătură noi am primit, adică pentru nohaii ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-și dea ușurul și hacul pămîntului și toată plata deplin, și cu învoia noastră și a tuturor bătrînilor noștri făcutu-s-au și hoget după legea noastră, întru care s-au însemnat toate legăturile acestea cu carele

noi toți ne-am legat și am primit; după cum însemnează hogetul, așezate fiind aceste tocmele și orînduiele, noi toți așezîndu-ne ca să locuim pe partea locului Moldovei unde ni s-au poruncit.

Însa cunoscînd noi că pentru pășunatul dobitoacelor noastre, om avea lipsă și strîmtoare, ajuns-am cu rugăminte divanul Măriei Sale hanului stăpînului nostru, rugîndînd și cucerindu-ne ca să ne isprăvească puțină nevoie numai pentru dobitoace, și păstorii noștri să se poată pășuna pe unde părți de loc a Moldovei de pe care ne-am rădicat noi, fiind acele părți de loc de această dată nelocuite de raiaua Moldovei, și, deșerte aflîndu-se acele părți de loc, ne-am rugat ca să avem voie a ne pășuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa hanul, milostivindu-se asupra noastră, triimes-au către Măria Sa Domnul Moldovei cinste iarlicul Măriei Sale și despre partea noastră, a nohailor, pe Kaspolat-mîrza anume și pe Cantemir-mîrza și pe Iș-mîrza și pe sultanul Mambet-mîrza, împreună cu omul Măriei Sale, cu pofta pentru această ispravă; cari, împreunîndu-se cu Măria Sa Domnul Moldovei și arătîndu-se pofta și rugăminte noastră, răspunsu-le-au Măria Sa cumcă acele locuri sînt pentru trebuința locuitorilor Moldovei și pe urmă pe acele locuri este să se așeze și să lăcuiască raiaua Moldovei.

Într-acesta chip arătîndu-le Măria Sa Domnul Moldovei, marzaccii acei de mai sus pomeniți, vechilii noștri, răspunzînd într-acesta chip, s-au apucat, de vreme că acele părți de loc pe care noi să ne pășunăm dobitoacele se află deșerte de această dată de lăcuitori, pe acele părți de loc poftim să ni se dea voie de pășunat o samă de vreme; iară în părțile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuiturii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să pășunăm în părțile unde ne vor arăta ispravnicii și zapcii marginilor Moldovei, iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile, și despre car[e] ne-ar arăta ci că este de trebuință lăcuitorilor Moldovei îndată fără nici o întârziere să avem a ne rădica dobitoacele.

Și, osebit de aceasta, apucându-ne noi să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei alîm îndoit pe bucatele noastre, Măria Sa plecînd către poftă și porunca (?) Măriei Sale hanului și sfătuindu-se la aceasta și cu ai săi boieri ai Moldovei, într-acest chip au dat răspuns, zicînd: precum pentru pășunea dobitoacelor de-om cumva păși noi peste legăturile și așezămîntul ce se însemnează mai jos, nici un ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le pășunăm; așijderea și dobitoacele noastre să aibă a se pășuna numai pe acele părți de loc care ne-ar arăta domnealui sârdarul și dumnealui căpitanul de codru și afară din cuvîntul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu pășim, nici să facem cît de puțină supărare cuiva, nici să cutezăm a face pe pămîntul Moldovei lăcaș au sălaș pentru păstorii noștri, ce numai să aibă a-și purta păstorii noștri după obiceiul lor cîte o oba în care; iară din oba afară pe locurile acele să nu fim volnici a bate par sau țăruș, fără decît vitele noastre, fiind la iernatec și fiind trebuință pentru vițeei noștri, să stea supt acoperămînt, numai pentru vițeei noștri să avem voie, din ceputul iernii pînă în sfîrșit, a ne urzi pe locurile unde ne-ar arăta zapcii Măriei Sale cîte o colibă ce se cheamă tătărește aran; noi singuri să avem a le urzi la începutul iernii și iară noi singuri să avem a le strica la sfîrșitul iernii. Iară de nu le-am strica pe cum ne apucăm oamenii Măriei Sale să aibă a le da foc și a ne ridica cu totul.

Așijderea și din stăpîinii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatic sau la văratic, mîrzaci fiind sau karatătari, fiind trebuință să-și cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să albă întîi a merge la boierii Măriei Sale diregătorii marginilor, adică la serdarul și la căpitanul de codru și la pîrcălabul de Lăpușna, și, arătîndu-și nevoia și trebuința lor ca să meargă să-și vadă dobitoacele colo unde se pășunează, așa cu știința lor să aibă voie a merge, iară fără de voia și cuvîntul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părțile Moldovei.

Iară de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei ori păstorii noștri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau fînațelor răielii locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-alții și s-ar ispiti a face cît de puțin val sau cît de puțină stricăciune fînațelor, odăilor, dobitoacelor, pînilor sau semănăturilor, unul ca acela să aibă a se prinde și legal să se trimiță la Iași și acolo să i se dea certare precum se cade.

Și pe locurile unde s-ar pășuna vitele noastre, oricînd ne-ar arăta și ne-ar zice boierii ce s-au zis mai sus cumcă părțile acele sînt trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacelor de acolo fără nici o întîrziere și price.

Iar pentru alîmul îndoit apucîndu-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa n-au primit a ne lua alîm îndoit și ne-au arătat că gîndul M[ăriei] S[ale] nu este să ia de la noi alîm îndoit, nici să lăcomește a lua de la noi bani îndoiți pentru pășunatul vitelor noastre; ce numai pe cît însemnează în hoget atîta primește și Măria Sa să ia de la noi. Pentru care și noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină și preget, și afară din hotarul acesta la nimică să nu pășim, nici cîtu-i o palmă de loc, nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune și a tăinui dobitoacele răielii sau a neguțitorilor.

Și dintr-aceste legături, din toate cîte s-au pomenit mai sus, de-om păși cît de puțin și de n-am păzi aceste legături toate, să aibă voie Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într-acest chip ca acela ce ne este nouă în folos după bună și înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noștri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale noi toți am primit această legătură și

acest răspuns ce ni l-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei și toate le-am primit noi cu toți mîrzacii și bătrînii nohailor și ne-am apucat că, de-om păși cît de puțin din hotarul acestui zapis, Măria Sa Domnul Moldovei să aibă a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de două ceasuri. Într-acest chip ne-am legat cu toții cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca să fie tare și încredințat că cu știința și cu pofta noastră a tuturor s-au scris și s-au alcătuit și s-au dat la mîna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliți: Șitak-bci. Ismail-mîrza. Batîr-mîrza Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mîrza. Hagi-bci-mîrza. Aslan-mîrza. Giaun- mîrza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mîrza. Iusuf-beior. Hagi-bei-mîrza. Kan-mîrza-olu. Mehemet-olu. Bei-mîrza-olu.

Din acest document neprețuit, plin de naivitate și de tautologie, se văd următoarele lucruri:

- 1) că tătarii erau supuși străini al hanului din Crîm;
- 2) că li se orînduiește loc de așezămînt și de pășunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi și zic Buceag, adică colț de pămînt;
- 3) că pînă la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite: ușurul și hacul, fiind, din început chiar, loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei;
- 4) că de acum vor plăti deosebit și chirie pentru loc, va să zică o a treia dare;
- 5) că afară de aceste locuri de așezare (60 de mile pătrate) mai cer permisiunea de a pășuna și pe alte locuri deșerte și că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească alîm îndoit;
- 6) că li se dă permisiune, însă să n-aibă voie a zidi lăcaș sau sălaș, nici a bate par sau țăruș în pămînt, ci numai sub

cort să poată locui. Făcînd bordei pentru iarnă, să-l ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor și-i vor alunga;

7) că fără voia dumisale serdarului și a căpitanului de codru să n-aibă voie nici să-și viziteze vitele;

8) că, îndată ce li s-ar porunci să părăsească pășunea, s-o și părăsească fără întîrziere și price;

9) că, făcînd stricăciune sau val fînațelor, dobitoacelor, odăilor, pînilor sau semnăturilor, să fie prinși, legați, trimiși la Iași și pedepsiți;

10) că nu vor mai tăinui (vorbă subțire pentru fura) vitele raielii gau neguțitorilor;

11) că, oricînd n-ar îndeplini obligațiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri. Ciudați possessseurs légitimes?

Sub aceste condițiuni grele tătarii rămîn ca arendași ai Buceagului, pe un petec de pămînt de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar, făcînd neajunsuri cît de mici moldovenilor, sînt judecați la Iași de judecătorii ordinari ai țării. Pășunîndu-și vitele, n-au voie nici țăruș în pămînt să bată, necum să-și facă casă.

De aceea nu-i mirare că renumiții generali Rumianțof și Șumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea în car avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Bugeacului.

În sfîrșit rușii i-au dat pe bieții noștri arendași afară, făcînd astfel pagubă visteriei. dacă exista pe atunci o administrație a domeniilor statului, ar fi protestat și i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din Codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patrulea în înscris, nu știa

să-și ia advocați și să se judece pe la curți și tribunale; de aceea l-au și tuns rușii. E drept că Chiel- Mehmet nici n-avea mare cheltuială la tuns.

Dar să lăsăm pe tătari de o parte și să ne-ntoarcem la alt șir de idei. În veacul al optsprezecelea se începe înrîurirea politice rusești în provinciile turcești sau atîrnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare cîștigase bătălia de la Pultava, Constantin Basarab Brîncoveanu trimite soli la dînsul și-i promite ajutor în contra turcilor. Constantin Brîncoveanu era în genere un om care promitea multe și voia să aibă în toate părțile razim. El sta în corespondență secretă cu toată lumea, pînă ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri și a hotărît stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopole și crezut credincios turcilor, e trimis domn în Moldova ; dar acesta, în loc să lucreze în favorul Turciei, încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianță, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alianță Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acelaș an Cantemir publică proclamația sa, în care zice că Petru s-a obligat a restitui Moldovei părțile uzurpate de turci și a întreține cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10000 de oameni. Se știe ce trist sfîrșit au avut acea campanie rusească, care s-au încheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consimțit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetățile de la granițele Turciei.

Dar pe români i-a costat și mai mult pasul pripit al învățatului Cantemir. Constantin Brîncoveanu a fost tăiat împreună cu toată familia, iar de la 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al fanarioșilor. Tot în acest veac înrîurirea Rusiei în Principate crește din ce în ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopole (5 noiembrie 1728) Petru cel Mare își asigură oarecare înrîurire

asupra creștinilor din Orient. În vremea împărătesei Anei (1730- 1741) emisarii mareșalului Mûnich răspîndesc aur și proclamațiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741-1762) emisarii se îmulțesc, pînă ce în sfîrșit, sub Ecaterina II (1763-96), politica rusească în Orient s-au copt cu desăvîrșire.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Galițin ocupă Hotinul; în februarie 1770 boierii moldoveni și munteni jură credință Ecaterinei, în 1771 feldmareșalul Rumianțof stabilește cîte un guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina dorește unirea Principatelor sub un rege care era să fie Stanislaus August Poniatowski. În congresul de la Focșani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanția mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabilește că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăților Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brăila ș.a.

În genere interregnul din vremea ocupației rusești de la 1769-1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie unită care s-ajungă de la Nistru pînă în Carpați. Pe monetele bătute pentru Principate marca Moldovei și a Țării Românești sînt împreunate sub o singură coroană. Rusia cerea dărîmarea întăriturilor de la Hotin, Bender și Cetatea Albă și împreunarea acestor orașe cu Moldova, iar a Brăilei cu Țara Românească. Corespondența lui Thugut cu Kaunitz dovedește aceasta cu asupra de măsură, ca și tratările din congresul de la Focșani, ca și candidatura lui Stanislaus August care- și fata favissent era să fie cel dintîi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i s-ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pămînt de la gurile Dunării, pe cînd, celei de azi-nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit pînă acuma firul roșu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei întrucît el trăia în chiar conștiința țării. De

aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregn, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înțelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desființează Proilavia și reintegrează vechile eparhii române. Ținutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău; ținuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman și Bender episcopiei de Huși, iar ținutul Hotinului episcopiei de Rădăuți. Mitropoliții au și aplicat hotărârile lor, înainte chiar de a supune dispoziția și grafului Rumianțof, de la care însă a primit în această privință următoarea deslegare printr-o scrisoare (românește și rusește).

Prea Sfințite Arhiepiscopie și Mitropolit al Moldovei.

Al meu milostiv Arhipăstoriu,

După socotința înștiințărilor Preasfinții Tale și a Preasfințitului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, și eu așa socotesc că, pînă se va face hotărîre de la marea stăpînire, povățuirea cea duhovnicească a acelor ținuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chilieii, a Achermanului și a Benderului, s-au fost dat episcopului de Huși. Iar ținutul Brăilei, episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora și Preasfinția Ta să binevoiești a scri celui mai mare povățuitor a eparhiei aceea, după hotărîrea bisericească și politicească. Iar eu pentru înștiințarea la comandirii acelor ținuturi am scris.

Al Preasfinției Tale plecat slugă: 1773, aprilie 25 subscris;
Graf Rumianțof

În urmarea acestei epistole mitropolitul înștiințează prin enciclică pe toată tagma bisericească și pe toți creștinii ortodoxi din ținuturile anexate la eparhia de Huși (Ismail, Eeni, Achennan și Bender) că, după înțelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianțof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Huși.

Iată dar o vădită continuitate de drept și în veacul al

optsprezecelea și o dovadă că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

În iunie anul 1812 Napoleon I stătea gata să treacă peste Niemen cu o armată cum n-o mai văzuse pământul pînă atunci, de 640000, (zi șase sute patruzeci de mii) de oameni cu 3370 tunuri (zi una mie trei sute șaptezeci). Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei? Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112000 de oameni, avînd a se împotrivi la peste de jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuși Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53000 de oameni sub Kutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înădușită și înecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziția de a anexa Basarabia? Cînd delegații ei din București aveau avizul de a încheia pace cu orice preț, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu știm într-adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vadă în retragerea grabnică a oștirii rusești din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrîni care au văzut pe atunci armata lui Kutusof povestesc că, demersurile forțate, bieții soldați cădeau în șanțurile drumurilor de țară și pe paveaua de lemn a Iașilor și, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în fața aripei drepte a armiei împăratului francez; în fața corpului auxiliar de 34000 de austriaci de sub generalul Schwarzenberg.

Noi am spus-o încă în cel dintîi articol că Anglia au stăruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan s-o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziție în care se afla Rusia atunci. Dar nici influența engleză n-ar fi fost în stare

de-a cuceri Rusiei o provincie dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească și trădarea dragomanului Moruzi.

În orice caz, știind că adevărata putere care a silit pe turci să-ncheie pace e Anglia și nu Rusia, trebuie să admitem că diplomații engleji erau în deplină cunoștință de cauză și că ei ne vor da științele cele mai exacte despre această ... ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson, în cartea sa Tablou istoric, geografic și politic al Moldovei și Valahiei, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relațiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întâmplăte la Constantinopole, reluse funcțiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotențiar la București în anii 1811 și 1812: însă prințul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era față la negociațiuni, au dat direcție celei mai mari părți a lor și era în realitate revestit cu foarte întinse puteri. Ca și cei doi frați ai săi, el fusese cu neștrămutare atașat de partidul rusesc de la începutul carierei sale politice; și speranța ce o concepuse, de a fi înălțat la domnia unuia din cele două Principate, cel mai mare obiect al ambițiunii sale, îi părea foarte întemeiată după restabilirea păcii. Caracterul său public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau într-adevăr considerațiuni care păreau a face sigură numirea lui. Cesiunea Valahiei și a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale și el o combătu cu energie și succes; dar, făcînd Porții un serviciu atât de important, era necesar ca, pe de altă parte, să deie Rusiei o probă de atașamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restituie cele două Principate în întregul lor (restitution intégrale), plenipotențiarul ruși ar fi consimțit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheierea păcii și de a o subscrie sub orice condiție care nu s-ar fi întins dincolo de această restituțiune. Dar Moruzi, care avea

cunoștință perfectă despre aceste dispozițiuni, au hotărât definitiv condițiunile tratatului, cedînd Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e siluată între rîurile Nistru și Prut, și făcînd astfel pentru viitor din acest din urmă rîu linia de demarcațiune a frontierelor rusești.

Agenții vigilenți ai lui Buonaparte la Constantinopole nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Cînd, după încheierea păcii, ei s-au văzut frustrați în speranța de-a determina pe Poartă să continue războiul au căutat să facă să cadă în dizgrație familia acestui prinț grec, pentru a putea cel puțin să hotărască pe guvernul otoman de a pune în capul Principatelor persoane alese de dînșii. Ei îl arătară pe prințul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul în care era în puterea sa de a obține condițiile cele mai avantajoase.

Între acestea se-ncepură ostilitățile între Franța și Rusia; și Poarta, arătînd rezoluția sa tare de-a rămîne neutră și nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a o fixa asupra a doi indivizi a căror principii politice nu fusese niciodată în contact cu curțile străine (Scarlat Calimah pentru Moldova. Iancu Caragea pentru Valahia)...Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib Ețfendi, află noutatea acestor două numiri într-un moment în care s-aștepta de-a primi numirea sa. Totodată el fu informat în taină că, întorcîndu-se la Constantinopole, s-ar expune la cele mai mari pericole și i s-au dat sfatul de a se retrage într-un stat creștin. I s-a oferit un azil în Rusia, cu o pensiuine considerabilă din partea acestui guvern, însă, temîndu-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea turcilor, și în speranța de a justifica purtarea sa, pentru că toată responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, proprie vorbind, să cadă asupra lui Galib Ețfendi, el se determină de a însoți pe acest ministru pînă în capitală. El

era departe de a presupune că acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, ștersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, atribuind condițiile păcii ce le subscrise intrigilor și trădării lui Moruzi și că primise în consecință ordine secrete de a aresta pe acest prinț, îndată ce vor fi trecut amîndoi Dunărea și a-l trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Șumla.

Moruzi, încurajat din ce în ce mai mult de protestațiunile de amicitie a lui Galib Effendi, părăsi Bucureștiul în luna lui septembrie. Ajungînd la Rusciuc a fost condus cu escortă la Șumla; dar abia intră în locuința marelui vizir cînd mai mulți ceauși se aruncară asupra lui îl tăiară în bucăți cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Constantinopol, unde a fost espus trei zile la porțile seraiului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care, în absența lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe lîngă Poartă și-a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra imperiului otoman.

Iată dar sfîrșitul binemeritat al aceluia care a trădat Basarabia pentru ca s-ajungă Domn, povestită de un contemporan, de un consul general englez care era la București în vremea tratărilor și, fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebuie să fi fost în cunoștință deplină despre toate firele care se torceau și se țeseau la noi, pe socoteala noastră.

Este oare cu puțință de-a admite că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această ... cucerire? Posibil de-a zice astăzi cumcă împăratul ar lua-o ca o insultă făcută lui dacă această cestiune ar veni înaintea Congresului? Am înțelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta; atunci discuțiunea s-ar învîrți pe un teren propriu și le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obicinuit a-l crede generos și bun întru cît

privește persoana ga, noi, în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sînt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pămînt românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea aceluși pămînt printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității actuale a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pămînt nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea rușilor. Pentru a răspunde și la aceasta ne-ar trebui să împlinim un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Lusc dintre Petru cel Mare și Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională și un veac de înjosire și de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia și noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinată, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre și în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura și a fi mulțămitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni față cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei și, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 și 5 milioane, ea ar trebui să ia cîntarul. De brațul scurt sau prezent al cîntarului ar atîrna în greu Rusia, de brațul cel

lung al unei istorii de 500 de ani atîrnă România cu drepturile sale străvechi și nouă.

Înainte de a încheia, avem a împlini un act de grațitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară în genere, căreia puținii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra.

Pentru veacul al XIV[-lea] și al XV-lea am cercetat cu mult folos Istoria critică a românilor de d. B. P. Hajdeu și Arhiva istorica a României, editată de același, apoi Beitrage zur Geschichte der Romunen V. Eudoxius v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI-lea materialul cel mai prețios sînt capitulațiunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII-lea, textul cronicelor editate de d. Mihail Cogălniceanu, iar, în privirea eparhiei Proilaviei, Cronica Hușilor de P.S.S. Părintele Melchisedec, episcopul Dunărei de Jos ; pentru al XVIII-lea aceeași colecție de cronici, cu deosebire însă cronica tradusă după ordinul lui Grigorie Vodă în grecește de un Amiras, în care e cuprins și textul autentic al înscrisului tătarilor din Bugeac, apoi colecțiunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX [-lea] în fine mai sus citata carte al consului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras și Wilkinson ne-au atras atenția d. Al. Odobescu.

MIHAI EMINESCU

BASARABIA – de Mihai Eminescu [Timpul – 3, 4, 7, 8,10, 14 martie 1878]

OPERA POLITICA

1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880

TIMPUL

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1980

Vol X

Mihai-Eminescu.Ro

Fragmente din alte articolele despre Basarabia publicate de Eminescu în ziarul „Timpul”, în 1878:

„Dar cu ce drept pretinde Rusia bucată noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru și pământ din pământul nostru? Pe cuvântul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România și aceeași onoare nu cere respectarea convenției iscălită ieri. Ciudată onoare într-adevăr! Și pe ce se întemeiază acest point d'honneur?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Nu. Prin tratatul de București de la 1812 s-a făcut această cesiune, nu ca preț al păcii, căci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia. Napoleon era asupra intrării în Rusia și trupele rusești se întorceau în marș forțat, în ruptul capului, luând fașa pământului românesc pe tălpile lor”.

(...)

Mandatarul Europei vine să mîntuie popoarele creștine de sub jugul turcesc și începe prin a-și anexa o parte a unui pământ stăpînit de creștini, în care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudată mîntuire într-adevăr.

Cuvîntul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila și mai puțin.

(Timpul, 25 ianuarie 1878)

„Cu un cuvânt, de la Rusia nu primim nimic. N-avem nevoie de patronagiul ei special și nu-i cerem decât ceea ce sîntem în drept a-i cere ei, ca oricărui om de rînd, cu fața curată: să respecte pe deplin convenția încheiată cu noi. Nici s-a bătut pentru noi, nici n-am poftit-o să se bată; deci nu are dreptul

de a trata cu Turcia în numele nostru. Nici ea s-a luptat pentru noi, nici noi pentru dânsa, ci fiecare pentru sine și ale sale; ea pentru a împlini mandatul Europei și pentru confrății ei de peste Dunăre; noi pentru noi.

Deci încă o dată: Nu voim s-auzim de nici un aranjament cu Rusia, nu-i concedem dreptul de a trata în numele nostru, căci n-am însărcinat-o nici noi cu aceasta, nici puterile europene”.

(Timpul, 28 ianuarie 1878)

„Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român. Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să câștige cu orice preț stăpânirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești.

Înțelegem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință: Rusia este o împărăție mare și puternică, iară noi sântem o țară mică și slabă; dacă dar țarul Alexandru II este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută. Dar dacă ne dăm bine seama, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia: vorba e cum o vom pierde ori cum o vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decât atâta, încrederea în trăinicia poporului român.

În viața sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi când cinci milioane de români sânt uniți într-un singur stat. Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpânirea sa trei țări și să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic, a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dânsul să se prăbușească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai

multe zguduirii și rămâne statornic, fiindcă are două temelii: conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom câștiga de trei ori atât pământ pe cât avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricât de întins, va deveni o cestiune trecătoare, iar dacă ne vom păstra temeliiile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare. Astăzi e dar timpul ca să întărim, atât în români, cât și în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț: noi nu primim nici un preț. Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic!

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încât românii sunt datorii a rămânea până în sfârșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu ar fi un vânzător”.

(Timpul, 10 februarie 1878)

Epilog la ziua de azi, 27 Martie 2018:

[„«PE ARBORUL TĂCERII...»„] – de Mihai Eminescu [6 octombrie 1878]

„Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea”- zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucâtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Întradevăr, pare că s-ar fi dat un mot d'ordre ziarelor liberale și afiliaților de a păzi un silențiu tăcut sau o tăcere silențioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activității acestei sesiuni estraordinare, în care s-a pus la

cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărate, unele pentru Bosnia și Erțegovina, altele pentru Afganistan și pentru îndrăznețul Șir-Ali, încît, urmîndu-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, pînă ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pămîntul patriei.

Astfel, pe cînd turcii împresurau Bizanțul, înlăuntru se discutau și se certau asupra unor subtilități teologice, iar azi, cînd slavismul lovește cu talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă și fără ancoră, corupta generație de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. În zadar s-au ridicat glasuri spre a arăta că într-altă direcție ar fi trebuit să pornească corabia, că vîslașii au apucat pe unde talazurile sînt mai mari și stîncile mai primejdioase; societatea din corabie, superficială și plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizației omenești, pe cînd nu are nici pe cea mai rea, sau tace atîrnîndu-se de cîte o cruciuliță rusească.

Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în surul negrei străinătăți. În zadar moldovanul va mai privi în zile senine din vîrful Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul și țărmiile Mării Negre, în zadar va vedea departe, ca margine a orizontului său, Cetatea Albă și Chilia; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-și măsura țara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pămînt înstrăinat. În zadar își va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cumcă, tari ori slabi, în trecut nu s-a găsit unul dintre noi care să consfințească pierderea pămîntului sfînt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleși în Sfatul țării, cari au căutat

zile întregi formula ca să scape de acel pământ, căutînd a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie și de bărbăție, lipsa lor de adevărat și energic patriotism.

Iar poporul? Poporul tace, petrece cu jucării, cu părăzi, cu intrări triumfale; poporul, care și-a vărsat sîngele și aurul pentru a ține pe umere o politică nesocotită și criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele lingușitorilor săi, în panglicăriile demagogiei fățișe și a celei mascate o despăgubire meritata pentru pierderi reale și ireparabile.

Aceiași oameni cari vorbesc totdeauna de dînsul, se numesc reprezentanții lui par excellence și găsesc neapărată consultarea lui dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetățean bețiv a mîncat bătaie la alegeri, aceiași oameni găsesc cu totul de prisos de a-l consulta cînd e în joc soarta lui întregă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu își pierd posturile sau că un guvern a avut candidaturi oficiale sînt lucruri de zece ori mai importante decît pierderea a trei ținuturi și anexarea unei țări a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Și care e motivul că nu se consultă țara tocmai cînd e mai mare trebuință de aceasta? Pentru că sînt rușii în țară-răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea ca 1500 de franci pe lună.

Pentru că sînt rușii în țară. Dar oare Senatul n-a fost dizolvat asupra intrării rușilor, iar actualul Senat n-a fost ales pe cînd talazurile invaziei acoperise Moldova? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acțiunea fatală a unui guvern vitreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într-un termen mai scurt decum prevede legea și sub imediata impresie a invaziei?

Fost-a cineva care să spuie poporului în ce stare vor ajunge frații lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare și bărbăție?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniștele agrării din Bulgaria și Erțegovina, căci substratul material al neorînduielilor din Turcia a fost, ca totdeauna, o cestiune economică. Dar oare știe d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia?

Nu e acolo poporul supt și istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit țăranul rusesc chiar o adevărată raia? Nu e arbitrariul agenților guvernului mai mare decît a celor turcești, nu lipsesc toate garanțiile siguranței și libertății personale?

Relele Turciei moscovite, sub care încapă Basarabia, sînt cu mult mai mari decît ale Turciei balcanice. Neliniștele din Bosnia, Erțegovina și Bulgaria sînt pe zece părți întrecute de cele din ținuturile Cirigin din gubernia Vorones, Cernîgov și altele din Rusia. E destul ca țăranul să fie acolo nemulțămît cu soarta lui pentru ca guvernul rusesc să prefacă țara într-un pustiu. În momentul în care rușii au plecat spre a elibera Orientul limba polonă se alunga din oficiile Poloniei, tipărirea de cărți în limba ruteană era oprită; era oprit chiar de-a cita în note la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limbă malorosiană; era oprit cu asprime de a cînta concerte arii malorosiane.

Sub forma monarhiei absolute domnește cel mai mare arbitrariu administrativ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit; biserica a devenit o poliție a conștiinței care închide în temniți mii de oameni de alta religie; pentru o vorbă liberă sau un șir liber tribunalele dictează pedepse neomenoase, condamnă la munca silnică în minele de plumb fete în vîrstă aproape copilărească și băietani de pe băncile școlii, pentru nimicuri, pentru credințe cari au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate în care semicultura și prospăiala e un mijloc pentru o mai adîncă barbarie decît aceea a unui popor primitiv.

Și acestea nu le spunem noi; le spune un rus chiar, un

profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa de la Chiev pentru că a încercat a scrie asupra limbii malorosiane. Și dacă o asemenea soartă așteaptă pe slavi chiar în împărăția Moscului, ce soartă va aștepta oare pe bieții români din Basarabia!

Cu toate că o străinătate neagră și nendurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviința de a consulta poporul. La ce trebuie să știe poporul sub ce soi de stăpîni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpîni e amenințat de a cădea întreg?

Cîteva numiri schimbate ale ulițelor Bucureștilor, cîteva cîntece ale muzicii militare, o reprezentație gratis la teatru și căpătuirea patrioților în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului și a Africei centrale, care ne interesează pe toți într-un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrități care să netezească neplăcuturile încrețituri ale frunților sibirite și să readucă rîsul pe buzele stîlpilor de cafenele care pun la cale țara și soarta nației.

MIHAI EMINESCU

OPERA POLITICA

1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880

TIMPUL

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1980

Vol X

Mihai-Eminescu.Ro